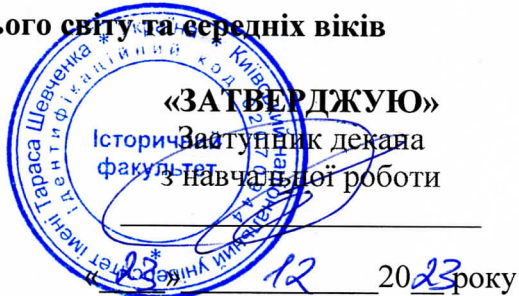

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Історичний факультет**

Кафедра історії стародавнього світу та середніх віків

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія становлення та розвитку ісламу

для студентів

галузь знань	03 Гуманітарні науки
напрямок підготовки	032 Історія та археологія
освітній рівень	другий (магістерський)
освітньо-наукова програма	Сходознавство
вид дисципліни	вибіркова
дослідницьке спрямування	Духовна спадщина Сходу: історія і сучасність

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2024/2025
Семестр	3
Кількість кредитів ECTS	4
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	іспит

Викладач: **РУБЕЛЬ** Вадим Анатолійович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

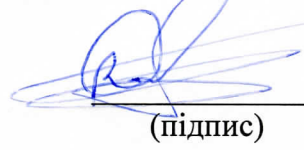
Пролонговано: на 20 ___ /20 ___ н.р. _____ (_____) «___» _____ 20 ___ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20 ___ /20 ___ н.р. _____ (_____) «___» _____ 20 ___ р.
(підпис, ПІБ, дата)

Розробник: РУБЕЛЬ Вадим Анатолійович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

(Віктор СТАВНЮК)

(підпис)

Протокол № 5 від « 21 » 12 2023р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол від « 22 » 12 20 23 року № 3

Голова науково-методичної комісії _____ (Наталія ТЕРЕС)

(підпис)

ВСТУП

1. Мета дисципліни – формування у магістрантів цілісного системного уявлення про представлені у відповідних історичних джерелах понятійно-категоріальні, типологічні, концептуально-методологічні, мовні й текстові особливості ісламу, інтелектуальну спадщину найвидатніших представників мусульманської етико-філософської традиції, основні етапи та ключові події в розвитку ісламу.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* історію Стародавнього, Середньовічного, модерного і сучасного Сходу.
2. *Вміти* працювати з історичними джерелами ісламського походження.
3. *Володіти методологією* історичної джерельної критики, історичного аналізу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Дисципліна забезпечує розуміння відображеної у відповідних історичних джерелах категоріальної сутності, змісту і чинників, а також основних етапів у розвитку ісламу, місця ісламу у цивілізаційній еволюції Сходу.

4. Завдання (навчальні цілі): формування компетентностей професійно аналізувати мусульманські тексти релігійно-філософської спрямованості, надавати їм комплексну джерелознавчу характеристику, визначати базові особливості традиційних мусульманських шкіл, використовувати знання історії становлення та розвитку ісламу в процесі викладання історичних та інших гуманітарних дисциплін, застосовувати отримані в процесі опанування дисципліни знання на практиці в науковій, культурологічній, архівно-бібліотечній, музейній, етнологічній, літературній та викладацькій роботі.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.	<i>Знати</i> концептуально-теоретичну та фактологічну складову історії формування, основних тенденцій та етапів розвитку ісламу	лекція, самостійна робота	Письмовий колоквиум з перевірки результативності самостійної роботи студентів, модульна контрольна робота	36%
2.	<i>Вміти</i> працювати з релігійно-філософськими творами мусульманської інтелектуальної традиції	семінар, самостійна робота	Усне опитування; виконання рефератів з пропущених або недостатньо опанованих семінарських тем	12%
3.1	<i>Комунікація:</i> навички усної презентації студентом результатів джерелознавчого аналізу релігійно-	Семінар	Усне опитування	12%

	філософських творів мусульманської інтелектуальної традиції			
3.2	<i>Комунікація:</i> навички письмової презентації студентом результатів опанування ним інтелектуальної спадщини найвидатніших представників мусульманської релігійно-філософської традиції, розуміння основних етапів та ключових подій в розвитку ісламу	Тестове екзаменаційне завдання	Іспит	28%
4	<i>Автономність та відповідальність:</i> довести спроможність самостійно та аргументовано аналізувати проблемні та дискусійні аспекти історії формування, основних тенденцій та етапів розвитку ісламу, обґрунтовувати власне розуміння світоглядних здобутків і прорахунків представників мусульманських релігійно-філософських шкіл	Письмова відповідь на проблемно- аналітичне питання у формі творчого екзаменацій- ного есе	Іспит	12%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових компонентів, які не входять до дослідницьких спрямувань)

Результати навчання дисципліни (код)	1	2	3.1	3.2	4
Програмні результати навчання (назва)					
ПРН 2. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань Сходознавства.		+		+	
ПРН 7. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії країн Сходу до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.			+	+	
ПРН 13.2. Застосовувати набуті знання для розуміння сутності, особливостей та етапних трансформацій в розвитку духовної сфери країн і народів Сходу з урахуванням їхньої регіональної типологізації та динамічної еволюції.	+				+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Письмовий колоквиум з перевірки результативності самостійної роботи студентів за проблематикою ЗМ1: РН1 – 10 балів / 6 балів*.

2. Письмовий колоквиум з перевірки результативності самостійної роботи студентів за проблематикою ЗМ2: РН1 – 10 балів / 6 балів.

3. Модульна контрольна робота за тематикою ЗМ1: РН1 – 8 балів / 5 балів.

4. Модульна контрольна робота за тематикою ЗМ2: РН1 – 8 балів / 5 балів.

5. Оцінювання роботи на семінарах за темами ЗМ1: РН2, 3.1 – 12 балів / 7 балів.

6. Оцінювання роботи на семінарах за темами ЗМ2: РН2, 3.1 – 12 балів / 7 балів.

* максимальний бал / пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання: іспит.

7. Виконання тестового екзаменаційного завдання: РН3.2 – 28 балів / 17 балів.

8. Письмова відповідь на проблемно-аналітичне питання у формі творчого екзаменаційного есе: РН4 – 12 балів / 7 балів;

- форма оцінювання – іспит;

- максимальна кількість балів, які може отримати студент – 40 балів.

Оцінюються такі результати навчання студента: навички письмової презентації студентом результатів опанування ним інтелектуальної спадщини найвидатніших представників мусульманської релігійно-філософської традиції, розуміння основних етапів та ключових подій в розвитку ісламу, спроможність самостійно та аргументовано аналізувати проблемні та дискусійні аспекти історії формування, основних тенденцій та етапів розвитку мусульманства, обґрунтовувати власне розуміння світоглядних здобутків і прорахунків представників основних ісламських течій і шкіл (РН 3.2; 4).

- форма проведення екзамену – письмова, види завдань:

- Виконання тестового екзаменаційного завдання: РН3.2 – 28 балів / 17 балів;

- Письмова відповідь на проблемно-аналітичне питання у формі творчого екзаменаційного есе: РН4 – 12 балів / 7 балів.

Оцінювання відповіді на проблемно-аналітичне питання у формі творчого екзаменаційного есе здійснюється за наступними параметрами:

12 балів – відповідь повна, завершується чіткими аргументованими висновками;

11 балів – відповідь повна, завершується чіткими аргументованими висновками, але містить мовні і стилістичні неточності;

10 балів – відповідь повна, але не всі висновки достатньо чітко сформульовані та аргументовані;

9 балів – відповідь недостатньо повна, не всі висновки достатньо чітко сформульовані та аргументовані;

8 балів – відповідь недостатньо повна, висновки недостатньо чітко сформульовані та аргументовані;

7 балів – відповідь недостатньо повна, висновки недостатньо чітко сформульовані та аргументовані, деякі з них помилкові;

6 балів – відповідь неповна, висновки сформульовані нечітко, деякі з них помилкові;

5 балів – відповідь неповна, висновки сформульовані нечітко, більшість із них помилкові;

4 бали – відповідь неповна, висновки по ній помилкові;

3 бали – відповідь фрагментарна, висновки по ній помилкові;

2 бали – відповідь фрагментарна, висновки по ній відсутні;

1 бал – відповідь відсутня.

- мінімальний пороговий рівень екзаменаційної оцінки, за якої іспит вважається складеним – **24 бали**.

Необхідна умова допуску до екзамену: студент не допускається до екзамену, якщо під час семестру набрав **менше ніж 20 балів (критично-розрахунковий мінімум)**. **Рекомендований мінімум допуску до екзамену 36 балів**.

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані за виконання письмових колоквиумів з перевірки результативності самостійної роботи студентів, модульних контрольних робіт та за роботу на семінарських заняттях), а також бали, отримані на іспиті.

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінари і самостійну роботу студентів та завершується рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1-8, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 9-15.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою.

<u>Змістовий модуль 1</u> Становлення та розвиток канонічного ісламу і суннітських мазгабів			<u>Змістовий модуль 2</u> Становлення та розвиток шіїтського і хариджитського ісламу			Іспит
30 залікових балів (максимум)			30 залікових балів (максимум)			40 балів (максимум)
Самостійна робота	Семінари	Модульний контроль	Самостійна робота	Семінари	Модульний контроль	
10 (максимум)	12 (максимум)	8 (максимум)	10 (максимум)	12 (максимум)	8 (максимум)	

Предметом **самостійної роботи** студентів є опрацювання ними як окремих тем курсу, так і деяких розділів тем, а також дисципліни в цілому, підготовка реферативних матеріалів з пропущених або недостатньо опрацьованих семінарських занять, наукових публікацій з важливих проблем даної навчальної дисципліни. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді написання рефератів (за тематикою пропущених семінарів) та під час проведення письмових колоквиумів з перевірки результативності самостійної роботи студентів по кожному модулю. Тест містить 10 завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за кожен самостійну роботу, – 10 балів.

Оцінювання результативності **семінарської роботи** студента здійснюється за 12-бальною системою в межах кожного модуля на основі середнього рейтингового балу, який виводиться на основі усіх оцінок, отриманих студентом за результатами усної роботи студента на практичних заняттях по кожному модулю. В разі пропуску семінарського заняття студентом або недостатньо результативного опанування ним відповідної семінарської проблематики такий студент має відпрацювати зазначену тему і отримати за неї оцінку. Відпрацювання пропущених або недостатньо опанованих тем здійснюється у реферативній формі. Критерії оцінювання реферату з проблематики пропущеного або недостатньо опанованого заняття є аналогічними критеріям оцінювання роботи студента на власне практичних заняттях, а отримані за реферати оцінки відповідно зараховуються при рейтинговому оцінюванні результативності семінарської роботи студентів.

На **семінарах** підлягають оцінці:

- рівень знань та умінь, продемонстрований студентом у відповідях і виступах на семінарських заняттях або викладений у рефераті з тематики пропущеного заняття;
- активність при обговоренні винесених на заняття питань;
- аргументована оригінальність і самостійність мислення, виказана студентом при опрацюванні семінарської проблематики.

Критеріями оцінки роботи студента на семінарах є:

- рівень опанування студентом методики і практики роботи з середньовічними східними текстами;
- глибина й вичерпність джерелознавчого аналізу документальних матеріалів різних типів на основі застосування критичного, порівняльного, комплексного, системного, проблемно-хронологічного та інших методів опрацювання середньовічних джерел афро-азійського походження;
- повнота розкриття питання;
- логіка викладення, культура мови;
- аргументована впевненість, вмотивована переконаність при викладі власної точки зору на дискусійні аспекти порушеної семінаром проблематики;
- широта й ґрунтовність використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, збірників документів, журналів, інших періодичних видань тощо) з тематики семінару;
- достовірність аналітичних міркувань, вміння робити аргументовані й вмотивовані порівняння та обґрунтовані висновки й узагальнення.

Оцінювання роботи студента на семінарі здійснюється за наступними **критеріями**:

12 балів – відповідь повна, завершується чіткими аргументованими висновками;

11 балів – відповідь повна, завершується чіткими аргументованими висновками, але містить мовні і стилістичні неточності;

10 балів – відповідь повна, але не всі висновки достатньо чітко сформульовані та аргументовані;

9 балів – відповідь недостатньо повна, не всі висновки достатньо чітко сформульовані та аргументовані;

8 балів – відповідь недостатньо повна, висновки недостатньо чітко сформульовані та аргументовані;

7 балів – відповідь недостатньо повна, висновки недостатньо чітко сформульовані та аргументовані, деякі з них помилкові;

6 балів – відповідь неповна, висновки сформульовані нечітко, деякі з них помилкові;

5 балів – відповідь неповна, висновки сформульовані нечітко, більшість із них помилкові;

4 бали – відповідь неповна, висновки по ній помилкові;

3 бали – відповідь фрагментарна, висновки по ній помилкові;

2 бали – відповідь фрагментарна, висновки по ній відсутні;

1 бал – відповідь відсутня.

Усі поточні оцінки, отримані студентами за роботу на семінарах, доводяться до відома студентів наприкінці кожного семінарського заняття.

За результатами роботи студента на семінарах кожного змістового модуля вираховується **середній бал**, який виставляється в якості залікової оцінки з семінарських занять кожного модуля. Якщо середній бал при підрахунку виявиться не цілим числом, його округлення відбувається відповідно до правил математики (наприклад, студент, який має середній бал 9,3 – отримує модульний бал 9; студент який має середній бал 10,5 – отримує модульний бал 11).

По завершенні відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **модульні контрольні роботи (МК)**, зокрема, **Контрольна робота ЗМ1** (друга декада жовтня) і **Контрольна робота ЗМ2** (перша декада грудня).

Участь студентів у контрольних заходах є обов'язковою. МК проводиться у письмовій тестовій формі. Тест містить 8 тестових завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за МК, – 8 балів. Студент, який не виконав вимоги по самостійній роботі, не допускається до складання МК і даний модуль йому не зараховується. У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються відповідно до чинних нормативних документів Університету.

Оцінка на іспиті виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру та за результатами виконання письмової екзаменаційної роботи.

Бали, отримані студентом на іспиті, додаються до балів набраних студентом за результатами семестрового оцінювання (семінари, самостійна робота, модульні контрольні роботи). Умовою допуску до іспиту є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 20 балів (**критично-розрахунковий мінімум**). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт. **Рекомендований мінімум** для допуску до іспиту – 36 балів.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Екзамен	Підсумкова оцінка
Мінімум	18	18	24	60
Максимум	30	30	40	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно	90-100
Добре	75-89
Задовільно	60-74
Не задовільно	0-59

8. Структура навчальної дисципліни «Історія становлення та розвитку ісламу».
Тематичний план лекцій та семінарських занять.

№ теми	НАЗВА ТЕМИ	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота

Змістовий модуль 1.

Становлення та розвиток канонічного ісламу і суннітських мазгабів

Розділ 1.1 «Виникнення та ідейно-організаційне становлення ісламу»				
1.	Офіційна передісторія ісламу як «істинно» первинної монотеїстичної віри.	2	2	5
2.	Родовід і життєпис Мухаммеда ібн Абдаллаха. Становлення та рання історія ісламу.	1		6
3.	Іслам при перших халіфах.	1		5
4.	Перша <i>фітна</i> : великий розкол в ісламі.	2		5
	Письмовий колоквиум № 1 з перевірки результативності самостійної роботи студентів за розділом «Виникнення та ідейно-організаційне становлення ісламу»		1	
Розділ 1.2 «Суннітський іслам»				
5.	Становлення та ідейна сутність суннізму.	1	2	5
6.	Ідейна ерозія раннього суннізму та її доктринально-організаційні наслідки.	2		5
7.	Віровчення, територіальна експансія та історична доля суннітських мазгабів.	2		5
8.	Ваггабізм: виникнення, віровчення та історична доля.	2		5
	Модульний контроль 1		1	
	Загалом з модуля 1	13	6	41

Змістовий модуль 2.

Становлення та розвиток шиїтського і хариджитського ісламу

Розділ 2.1 «Шиїтський іслам»				
9.	Становлення та ідейна сутність шиїзму.	1	2	5
10.	Розкол шиїзму та формування його основних мазгабів.	2		6
11.	Ідейно-доктринальне оформлення та історична доля мазгабу шиїтів-імамітів (<i>існаашаритів</i>).	2		6
12.	Становлення, віровчення та історична доля ісмаїлітського шиїзму.	2		6
13.	Становлення, віровчення та історична доля зейдитського шиїзму.	2		6
	Письмовий колоквиум № 2 з перевірки результативності самостійної роботи студентів за розділом «Шиїтський іслам»		1	
Розділ 2.2 «Хариджитський іслам»				
14.	Становлення, віровчення та початкова історія хариджизму.	2	2	6
15.	Територіальна експансія та ідейно-доктринальне дроблення хариджизму. Хариджитські секти.	2		6
	Модульний контроль 2		1	
	Загалом з модуля 2	13	6	41

	Загалом з дисципліни	26	12	82
--	-----------------------------	-----------	-----------	-----------

Загальний обсяг 120 год., в тому числі:

Лекції – **26 год.**

Семінари – **12 год.**

Самостійна робота – **82 год.**

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. История мусульманства. Самостоятельные очерки, обработки и дополненные переводы из Дози и Гольдциэра *А. Крымского*: В 2 ч. Москва: Тип. Варвары Гатцук, 1904. Ч. 1-2.
2. Преславний Коран. Переклад смислів українською мовою / Пер. з арабської *М.М. Якубовича*. Медіна: Центр короля Фагда з друку Преславного Сувою, 2012. 998 с.
3. Філософський енциклопедичний словник / *В.І. Шинкарук* (гол. редкол.) та ін. К.: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.
4. *Camro J.E.* Encyclopedia of Islam. New York: Facts On File, 2009. 750 p.
5. Encyclopedia of Islam and the Muslim World / Ed. by *R.C. Martin*. New York: Macmillan Reference; Thomson/Gale, 2004. In 2 v. V. 1-2.
6. *Esposito J.L.* The Oxford Dictionary of Islam. New York: Oxford University Press, 1999. 384 p.

Додаткові:

1. *Кримський А.Ю.* Вибрані сходознавчі праці: В 5 т. / НАН України. Ін-т сходознавства ім. А. Кримського. К.: Стилос, 2007. Т. I. Арабістика. 432 с.
2. Encyclopaedia of Islam: In 12 vol. / Ed. by *P.J. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs* et al. Leiden: E.J. Brill, 1960-2005. V. 1-12.
3. *Esposito J.L.* The Oxford History of Islam. New York: Oxford University Press, 1999. 749 p.
4. *Müller F.A.* Der Islam im Morgen- und Abendland: 2 Bände. Berlin: Grote, 1885–1887. B. 1-2.
5. The New Cambridge History of Islam: In 6 v. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. V. 1-6.

10. Додаткові ресурси:

1. *Рубель В.А.* Слайдова презентація до дисципліни «Історія становлення та розвитку ісламу». Розміщується з можливістю періодичного оновлення на сайті кафедри історії стародавнього світу та середніх віків КНУТШ.